

Средно училище “Георги Бенковски” – гр. Тетевен
гр. Тетевен – 5700; обл. Ловеч; ул. “Кардан” №14; тел. 0678/ 52082; 52436; 52389
e-mail gbenkovsky@abv.bg

Утвърждавам:

Директор: .....
/Маринела Маркова/

УЧИЛИЩНА ПРОГРАМА ЗА ПРОТИВОДЕЙСТВИЕ НА
УЧИЛИЩНИЯ ТОРМОЗ И ПРЕВЕНЦИЯ НА НАСИЛИЕТО МЕЖДУ
УЧЕНИЦИТЕ В СРЕДНО УЧИЛИЩЕ „ГЕОРГИ БЕНКОВСКИ” –
ГР. ТЕТЕВЕН
УЧЕБНА 2017/2018 ГОДИНА

I. ВЪВЕДЕНИЕ И ЦЕЛИ

Настоящата програма е разработена и актуализирана въз основа на утвърдения със Заповед №РД 09-1871/18.12.2015 г. на Министъра на образованието и науката Механизъм за противодействие на училищния тормоз между учениците и децата в училище и Алгоритъм за прилагане на Механизма за противодействие на училищния тормоз между учениците и децата в училище и приложенията към него. Основната цел на въвеждането на училищната програма е ограничаване и елиминиране на предпоставките и рисковите фактори, допринасящи за насилието. Във фокуса е насилието между деца като дейностите са насочени към превенция както на отделни и изолирани форми на агресия, така и към предотвратяване и справяне с други форми на насилие, каквито са целенасочените, систематични и повтарящи се действия на тормоз над деца, намиращи се в по-слаба и уязвима позиция.

II. СЪЩНОСТ И ФОРМИ НА ПОНЯТИЕТО „ТОРМОЗ”. ИЗМЕРЕНИЯ НА ТОРМОЗА В УЧИЛИЩЕ.

Тормозът в училище обхваща широк спектър от прояви. Тормозът е форма на насилие, която се определя като сбор от съзнателни негативни постъпки, които са дълготрайни, насочени към един и същ ученик от страна на един ученик или група.

Насилието между деца в училище е явление, обхващащо широк спектър от прояви и оставя дълготрайни последици върху психичното здраве и поведението както на децата, които търпят насилие, така и на онези, които го извършват. Българската дума, която отговаря най-точно на явлението е „тормоз” („bullying”).

Ключови в разбирането за тормоза са следните характеристики на това поведение:

1. Злонамерена проява, която има за цел да нарани или унижи дете;
2. Извършва се от позицията на силата като едната страна използва доминиращата си позиция, за да нарани другата физически или психически, да я унизи или изолира от социалния живот;
3. Повтаря се многократно във времето, а не е еднократен или изолиран акт на агресия.

Основни форми на тормоз:

- **Физически тормоз** – блъскане, щипане, разрушаване, удряне, нанасяне на болка, спъване, затваряне в някое помещение;
- **Вербален тормоз** – подмятания, подигравки, унижение, заплахи;
- **Психичен тормоз** – подмятане, подиграване, закачане, омаловажаване, заплахи, изнудване, повреждане на имущество, кражба и хвърляне на вещи, заплашителни погледи, неприятелско следене;
- **Социален тормоз** – избягване, игнориране, изключване от действителността, одумване и разпространение на грозни зловни слухове, натиск върху другите да не влизат в приятелски отношения с децата, обект на тормоз, изолиране;
- **Сексуален тормоз** – представлява всяка форма на нежелано словесно, несловесно или физическо поведение със сексуален характер, имащо за цел или водещо до накърняване на достойнството на лицето. Включва измислянето на сексуализирани прякори или имена, коментари за външността на някой и подигравки със сексуални значение, неподходящо докосване, бележки и надписи със сексуално съдържание и т.н.
- **Виртуален тормоз** – бързото развитие на електронните комуникации през последните години доведе до нарастване на проявите на насилие, които се извършват през интернет или мобилен телефон. Тук спада разпространяването на:
  - обидни, заплашителни и подигравателни текстови съобщения по мобилен телефон, електронна поща, Skype или Facebook;
  - разпространяване на материали, които уронват достойнството на детето или го унижават;
  - снимането на детето с мобилен телефон и свободното разпространяване на снимки или видео в интернет или други канали без негово съгласие, на слухове, клюки и заплахи в социалните мрежи, крадене на самоличност и др.

III. УЧИЛИЩНА ПОЛИТИКА ЗА ПРОТИВОДЕЙСТВИЕ НА ТОРМОЗА

1. Принципи, ценности, философия

Една от основните цели на училището е изграждането на позитивен психологически климат, което изисква създаване на условия за сътрудничество, ефективна комуникация и отношения на загриженост между всички участници в процеса на образование. Основен принцип при изграждането на училищна политика за противодействие на тормоза в училище е прилагането на цялостен училищен подход, полагане на координирани и последователни усилия за предотвратяване на тормоза и създаване на по-сигурна училищна среда. В тази връзка е необходимо да се поставят ясни граници, да се формират ценности, да се създадат правила и процедури, които не допускат прояви на насилие и тормоз в училище. При работата с учениците училищният екип основава дейността си на принципа на позитивната дисциплина, който се свързва с мерки и подходи, гарантиращи изслушване на детето и ученика, осъзнаване на причините за проблемното му поведение и предоставяне на възможност за усвояване на добри поведенчески модели спрямо себе си и останалите.

Причините за насилието са много и комплексни. Училището може успешно да намали тези фактори, които са свързани със средата в училище и които допринасят за проявата на агресия и за утвърждаване на агресивни модели чрез:

- системни усилия за възпитаване у децата на социални умения и нагласи, които не допускат насилие във взаимоотношенията;
- подобряване на физическата среда в училище, която не съдържа предпоставка за изява на агресивното поведение и в същото време създава условия за формирането на класа като общност;
- работа с нагласите към ученето, които намаляват съревнователния елемент между учениците за сметка на екипната работа и споделяне на проблеми в общността на класа, както и проектно-базирано обучение, включително и изнесени дейности, които дават отлични резултати в тази посока;
- следване на последователни стъпки за подкрепа и разбиране на последиците от насилието и за справяне с неприемливото поведение на учениците, които не наблягат на наказанието.

Училищната политика се реализира на равнище училище и на равнище клас, като на всяко едно от тези равнища се осъществяват дейности по превенция и интервенция.

Превенцията на тормоза включва комплекс от мерки, които имат за цел ограничаване и/или елиминиране на предпоставките и рисковите фактори, допринасящи за насилието. Превенцията поставя приоритет върху дейности на равнище клас, например създаване на правила на отношения в класа, морално възстановяване на щета, тематични дискусии, регулярно провеждани в часа на класа или по друго време. Дискусиите са възможност в класа да се поставят за обсъждане въпроси, които вълнуват или смущават децата, като по този начин се създава пространство за отработване на агресията чрез говорене, разиграване на ситуации, тяхното обсъждане и съответно осмисляне.

Интервенциите включват действия и мерки, които целят спиране и разрешаване на вече възникнала ситуация на тормоз, като се отчитат индивидуалните потребности на всяко дете, въввлечено пряко или косвено в ситуацията, и се прилага принципа на най-добрия интерес на детето. В по-голямата си част интервенциите включват отговора на училището при възникнали ситуации на тормоз.

IV. МЕРКИ ЗА ПРЕДОТВРАТЯВАНЕ И ПРОТИВОДЕЙСТВИЕ НА ТОРМОЗА МЕЖДУ УЧЕНИЦИТЕ В СУ „ГЕОРГИ БЕНКОВСКИ” ГР. ТЕТЕВЕН

1. Запознаване на учителите, учениците и родителите с УЧИЛИЩНА ПРОГРАМА ЗА ПРОТИВОДЕЙСТВИЕ НА УЧИЛИЩНИЯ ТОРМОЗ И ПРЕВЕНЦИЯ НА НАСИЛИЕТО МЕЖДУ УЧЕНИЦИТЕ В СРЕДНО УЧИЛИЩЕ „ГЕОРГИ БЕНКОВСКИ” ГР. ТЕТЕВЕН чрез: провеждане на индивидуални и колективни срещи с цел информиране на учителите „Какво е „тормоз” и как да го разпознаваме?; информиране на учениците от класните ръководители в час на класа; използване на родителските срещи за запознаване на родителите с формите на насилие и Механизма за противодействие на училищния тормоз между децата и учениците в училище.
2. Създаване на училищен координационен съвет за справяне с насилието, който да отговаря за планиране, проследяване и координиране на усилията за справяне с тормоза.

Срок: м. септември 2017 г.

Отг.: Ръководството на
Средно училище „Г. Бенковски” гр. Тетевен

3. Оценка на проблема

Провеждане на анкети в началото и в края на учебната година, които служат за създаването на реална картина на ситуацията в училището. Извършване от класните ръководители на изследване и оценка на тормоза между учениците в училището посредством определен инструментариум.

Срок: м. ноември 2017 г.
м. юни 2018 г.

Отг.: Училищен координационен
съвет за справяне с насилието
Класните ръководители

Анализ и обобщаване на резултатите от изследването от координационния съвет. Запознаване на заинтересованите страни с обобщените резултати и обсъждане на необходимостта от предприемане на конкретни мерки и действия.

Срок: м. ноември 2017 г.

Отг.: Координационен съвет,
педагогически съветник, класни ръководители

Организиране на дискусии по проблема за училищния тормоз в Час на класа с учениците V-VII клас.

Срок: м. ноември 2017 г. – м. април 2018 г.
Отг.: Педагогически съветник и МО на
класните ръководители

4. Координационният съвет за справяне с насилието планира на две нива:

Дейности на ниво клас/класна стая:

- прилагане на всички форми на групова работа, дискусии, решаване на казуси, споделяне на опит, тренинги, като се използват възможностите на Часа на класа, предмети от задължителното учебно съдържание, различни извънкласни и извънучилищни дейности;
  - договаряне и изработване на ясни правила за групова работа в класовете;
  - договаряне на процедура, в случай на нарушаване на правилата;
- извеждане на теми от учебното съдържание, които могат да се използват за работа и анализ по проблема насилие, свързани с правата на децата, ценностите, социалните роли, функционирането на групите и институциите и др.

Срок: Постоянен
Отг.: Класните ръководители и
учителите по предмети

Целта е да се създаде пространство, в което се говори открито за тормоза и се работи за формирането у децата на нагласи и социални умения, недопускащи насилие като например: емпатия, толерантност и уважение към различията, решаване на конфликти и др.

Дейности на ниво училище:

- обобщаване на всички предложения за правила и поведение и ценности, направени в класове и формулиране на общоучилищни ценности и правила, които да бъдат част от училищната политика. Изработване, обсъждане и приемане от Педагогическия съвет, Ученическият съвет и Обществения съвет на Средно училище „Георги Бенковски” – гр. Тетевен на училищната общност. Публикуване на кодекса на интернет страницата на училището. Популяризиране на правилата на поведение и ценностите сред учениците.
- Изготвяне на табла и други нагледни материали за правила на поведение и ценности в класната стая и в училище.

Срок: м . ноември и м.

декември 2017 г.

Отг.: Ръководството, кл.
ръководители и Училищният координационен съвет
за справяне с насилието

- Подобряване на системата от дежурства с оглед обхващане на местата, в които на етапа на оценката е установено, че се извършва тормоза;

Срок: Постоянен

Отг.: Дафина Генова – зам.. директор по
учебната дейност и дежурните групи от учители

- Подобряване на системата за съобщаване на случаи на тормоз

Срок: Постоянен

Отг.: Ръководството,
Училищният координационен съвет
за справяне с насилието
и класните ръководители

- Включване на експерти, родителите и самите ученици в процеса на създаването и реализирането на всички интервенции.

Срок: Постоянен

Отг.: Училищният координационен съвет
за справяне с насилието
и класните ръководители

- Задълбочаване на партньорството с външни на училището служби, организации и специалисти, свързани с проблема – Отдел „Закрила на детето” към Дирекция „Социално подпомагане” – гр. Тетевен, МКББПМН и Комисия за детето към Община Тетевен, ЦОП Община Тетевен.

Срок: Постоянен

Отг.: Училищният координационен съвет
за справяне с насилието

- Въвеждане на Дневник за случаите на тормоз.

Срок: м. септември

Отг.: Педагогическият съветник

- Документиране в Дневника на ситуациите, съответстващи на Класификацията на нивата и формите на тормози предприемане на съответните действия.

Срок: Целогодишно

Отг.: Педагогическият съветник

- Организиране и провеждане на класови и общоучилищни инициативи във връзка с превенцията и противодействието на тормоза – „Ден без насилие“, „Свят без насилие“, Правата на детето и пр.
- Организиране на училищна кампания посветена на Международния ден за противопоставяне на тормоза в училище – „Ден на розовата флаanelка“

Срок: м. февруари 2017 г.

Отг.: Училищният координационен
съвет за справяне с насилието
и ученическите съвети

**V. ПРОЦЕДУРИ ПРИ УСТАНОВЕН УЧИЛИЩЕН ТОРМОЗ МЕЖДУ
УЧЕНИЦИТЕ ОТ СРЕДНО УЧИЛИЩЕ „ГЕОРГИ БЕНКОВСКИ” ГР. ТЕТЕВЕН**

НИВО НА ТОРМОЗ	ОТГОВОР НА УЧИЛИЩЕТО	ОТГОВОРНИ ЛИЦА	ДОКУМЕНТИРАНЕ	ПОСЛЕДОВАТЕЛНОСТ НА ПРОЦЕДУРИТЕ ЗА ИНТЕРВЕНЦИЯ
Първо ниво - Ниско нарушава не на правилата	Прекратяване – изтъкване на нарушеното правило – налагане на съответната последица	Учител Класен ръководител	Ситуациите от първо ниво не се регистрират	<ol style="list-style-type: none"> 1. Верифициране на подозрение или откриване на ситуация на тормоз - подробно информирание за случилото се от всички участници. 2. Прекратяване на ситуацията и успокояване на участниците. 3. Уведомяване на родител. 4. Консултации – предприемане на индивидуални разговори с участниците. 5. Мерки и действия от страна на класен ръководител - намиране на решение, което удовлетворява страните и служи за пример на наблюдателите. 6. Мониторинг на предприетите мерки и действия.
Второ ниво - Повтаряне на едни и същи нарушения на правилата или с по-	На второ ниво, по правило, действията се предприемат от класен ръководител заедно с психолога или педагогическия	Класен ръководител Педагогически съветник Координатор ионен съвет	Ситуацията на тормоз се описва в Дневника за ситуации на тормоз и се предприема работа по случай. Възстановяване на	<ol style="list-style-type: none"> 1. Верифициране на подозрение или откриване на ситуация на тормоз. 2. Прекратяване на ситуацията и успокояване на участниците. 3. Уведомяване на ОЗД

сериозни последици	съветник, представител на координационния съвет и директор и задължително участие на родител		щети при наличие на такива.	и /или органите на полицията при по-сериозни последици по преценка на класния ръководител заедно с педагогическия съветник или директора. 4. Уведомяване на родител. 5. Консултации. 6. Мерки и действия – работа на координационния съвет; анализ на ситуациите от регистъра и предприемане на индивидуална работа по случай с ученик в риск от тормоз и разписване на индивидуална програма. 7. Мониторинг на предприетите мерки и действия.
Трето ниво – Злоупотреба със сила, както и при екстремни ситуации, в които съществуват опасност за живота и здравето, телесния интегритет както на детето-	На трето ниво, по правило, уведомяването на ОЗД и/или органите на полицията става незабавно от служителя на училището, идентифицирал тормоза. Действията на ниво училище се предприемат от директора заедно с координационния съвет със задължителното	Директор Координационен съвет Педагогически съветник	Ситуацията на тормоз се описва в Дневника за ситуации на тормоз и се предприема интензивна работа по случая, включваща всички участници. Ако друга организация или услуга е въввлечена в работата с ученика, училището установява връзка с тези	1. Верифициране на подозрение или откриване на ситуация на тормоз и незабавно уведомяване на ОЗД и/или органите на полицията. 2. Прекратяване на ситуацията и успокояване на участниците. 3. Уведомяване на родител. 4. Консултации. 5. Мерки и действия – работа на координационния съвет; интензивна работа по случай,

жертва, така и на детето-извършител	участие ан родител и компетентни власти, организации и услуги. Отговорът на училището може да включва насочване към МКБППМН, полицията, ОЗД и община по силата на координационния механизъм; съставяне на Протокол за тормоз и възстановяване на щетата; включване на учениците в допълнителни програми, насочване към услуги в общността.		организации или услуги и хармонизира дейностите.	информирание и насочване към други служби и/ или услуги от страна на директора. 6. Мониторинг на предприетите мерки и действия.
-------------------------------------	--	--	--	--

VI. ДЕЙСТВИЯ ПРИ УСТАНОВЕН УЧИЛИЩЕН ТОРМОЗ МЕЖДУ УЧЕНИЦИТЕ ОТ СРЕДНО УЧИЛИЩЕ „ГЕОРГИ БЕНКОВСКИ” ГР. ТЕТЕВЕН

На първо място трябва да се разграничат случаите, в които не се касае за тормоз, а само за игра или приятелско премерване на силите между децата. За целта е необходимо да се наблюдава поведението на децата, включително и на тези, които само присъстват, без да участват.

По-голяма част от ситуациите биха могли да бъдат овладени от учителите, а някои от самите деца. Всяка намеса изисква внимателна преценка на ситуацията и нейната тежест.

1. Прекратяване на ситуация на тормоз:

- Задължение на всеки учител е да се намеси, за да прекрати ситуация на тормоз, на която е станал свидетел;
- В случай на физически тормоз децата трябва да бъдат разделени и да се прекрати физическият контакт между тях незабавно;
- Не трябва веднага да се разпитва за случилото се, да се обсъждат причините за насилието или да се изяснява ситуацията. Това може да се случи на по-късен етап. Важното е учителят ясно да обяви пред всички, че това е насилие и то е недопустимо поведение.

2. Реакции спрямо детето, което е упражнило тормоз:

- Когато става въпрос за първа проява, която не е тежка по отношение на нанесената вреда, може да се приложи подходът за възстановяване на щетата или да се наложи друга предварително съгласувана мярка.
- Когато се прилага подходът за възстановяване на щетата е необходимо задължително е да се уведоми класният ръководител.
-

Подходът за възстановяване на щетите изисква време и по-задълбочен разговор с ученика. Важно е учителят със спокоен и умерен тон, както и с държанието си, да покаже ясно, че проблемът е в начина на поведение, а не в личността на самия ученик и че се действа с оглед отново да се възстановят ценностите, към които цялото училище се придържа, а не за да бъде наказан. Ключов момент във възстановяването на щетата е, че класният ръководител/педагогическият съветник разговаря с ученика, а ученикът сам избира и решава как ще поправи грешката си, с което отново ще възстанови нарушената ценност. С това негово решение трябва да се съгласи и ученикът, който е бил потърпевш от тормоза.

Като първа стъпка класният ръководител/педагогическият съветник изслушва детето. Не е желателно детето да се изслушва съвместно с потърпевшото дете. След изясняване на ситуацията и постигане на договорка, класният ръководител/педагогическият съветник за определен период от време може да проследява поведението на децата и да дава обратна връзка.

- При по-сериозни и системни нарушения насочване към УКБППМН, МКБППМН, полицията, ОЗД.

3. Реакции спрямо дете, което е обект на тормоз:

Работата с деца, които са обект на тормоз, трябва да бъде насочена към формиране у тях на умения за справяне с подобно поведение.

- класният ръководител да поговори с детето, по възможност още същия ден и да разбере какво точно се е случило;

- подчертава се поверителността на разговора, като се спомене кои ще бъдат уведомени за случилото се;
- при необходимост – насочване към педагогическият съветник;
- класният ръководител/педагогическият съветник наблюдава детето в следващите дни, за да се увери как се чувства и при необходимост отново разговаря с него;
- никога не трябва да се предлага среща между дете, жертва на насилие и неговият мъчител с цел да се помирят и да се разберат. Такива срещи могат да доведат до неблагоприятни последици.

4. Реакции спрямо наблюдателите:

- класният ръководител/педагогическият съветник изтъкват тези, които са се намесили в защита на ценностите на училището. На останалите споделят очакването си да направят същото, ако се случи в бъдеще;
- класният ръководител/педагогическият съветник убеждават, че на насилието се отговаря с думи, както и търсене на помощ и съобщаване за случая;
- класният ръководител/педагогическият съветник насърчават учениците за грижа спрямо тормозеното дете.

VII. УЧИЛИЩНА СИСТЕМА ЗА НАСОЧВАНЕ КЪМ ДРУГИ ИНСТИТУЦИИ

Регистриране на ситуации на тормоз:

1. Създаване на училищен регистър на училището за регистриране на случаи на тормоз между учениците;
2. Всяка ситуация на тормоз се регистрира и описва от учителя, който я е наблюдавал с цел да се проследи развитието на случая във времето и да се планира подходяща интервенция; Регистърът съдържа следните реквизити: дата; кратко описание на ситуацията; участници – клас; предприети мерки; подпис. Регистърът се съхранява от педагогическия съветник;
3. Педагогическият съветник следи вписаните в регистъра случаи и предприема съответните мерки, като взаимодейства с родителя на ученика, с учители и с членове на координационния съвет;
4. В случаите, при които поведението на детето се отличава с изразени агресивни прояви, снижен контрол върху гнева, склонност да разрешава конфликтни ситуации с насилие, Координационният съвет предлага на директора да бъде потърсено съдействие от отдел „Закрила на детето”, МКБППМН, полицията и общината.

Конкретните стъпки при подаване на сигнал за тормоз към външни служби са представени в *Приложение №2* на Механизма за за противодействие на училищния тормоз между учениците и децата в училище.

VIII. ВКЛЮЧВАНЕ НА РОДИТЕЛИТЕ

Привличането на родителите е важна част от реализирането на училищната програма и важно условие за нейната ефективност. Родителите се привличат като партньори в дейностите по превенция, както и в случаите на интервенция.

При включването на родителите се има предвид следното:

- във всички случаи е необходимо родителите да бъдат уведомени за случилото се, както и за предприетите от училището действия за разрешаване на ситуацията;
- в разговора е важно да се акцентира върху необходимостта родителите да не критикуват другото дете или групата деца, а да се опитат да погледнат на ситуацията през погледа на другата страна;
- родителите трябва да бъдат запознати, че критиките, обидите и negliжирането на другото дете или деца от тях само ще задълбочат конфликта;
- разговорът трябва да бъде проведен на подходящо място, в партньорски взаимоотношения, като се предостави отворено пространство за споделяне на техните опасения и гледни точки;
- от разговора могат да бъдат изведени конкретни договорености кой какво може да предприеме и какво да се очаква като резултат;
- учителят може да насочи родителите за консултация с педагогическия съветник или с училищния психолог, или с други специалисти по необходимост;

IX. РЕСУРСНА ОБЕЗПЕЧЕНОСТ

Училищното ръководство е необходимо да осигурява:

- обучение на учителите всяка година;
- изградени механизми за взаимодействие с различни институции;
- обучени специалисти за интервенция в ситуации на тормоза в училище, а при липса на такива да се обърне към външни за училището специалисти, които са обучени в ситуациите на тормоз;
- информация, материали по темата за насилието и тормоза в училище;